Цуг орн-нутгудин пролетармуд, нег дцхатн!

ХАЛЬМГ ҮНН

Советск Союзин Коммунистическ партин Хальмг танъгъчин боли Элст балгъсна комитетсин кӱч-кӧлсчнрин депутатнрин Танъгъчин боли балгъсна Советсин газет

№ 89 (2922) | 1957 дж. сентябрин 19 | Үнн 20 деншг

Алдр Октябрьск социалистическ революцин ӧӧнин байрин сӓн ӧдр улм ӧӧрдӓд йовна. Эн ӧдриг темдглхд советск кӱн болгӓн чидлӓн нӧл уга кӧдлдж, тӧрскндӓн кӱч-кӧлсни ачлин белгтӓ ирхӓр гӱджрдж йовцхана.

Хальмг танъгъчин кӱч-кӧлсчнр! Социалистическ дӧрлдӓнӓ залиг улм ӧӧдӓн падрулдж, улм омгта кевӓр кӧдлдж, туургсн диилврмӱд бӓрдж, тӧрскн Коммунистическ партӓн болн Советск правительствӓн байрлулцхатн!

Хаврин тӓрӓнд газр белдлгъиг цагтнь кӱцӓхмн

КПСС-н XX-ч хургин шиидврмӱд кӱцӓдж, Алдр Октябрьск социалистическ революцин 40-ч ӧӧниг аль-чигн кӧдлмштӓн ик ӱзмджтӓгъӓр тосхмн гидж мана Хальмг танъгъчин колхозникуд, совхозмудин болн МТС-н кӧдлӓчнр шундж, цуг чидлӓн тӓвдж, ӱнн седклӓн ӧгч кӧдлджӓцхӓнӓ.

1957 джил мана Хальмг танъгъчин МТС-д болн совхозмуд 218767 гектар газр хагъалдж, ирх джилин хаврин тӓрӓ тӓрлгънд бел кех зӧвтӓ. Эн эркн чинртӓ кӧдлмшиг эрт кедж кӱцӓх дутм ик сӓн болхмн.

Урдаснь гӱӱнӓр хагъалдж белдсн газр, тӓрӓнд му хорлтан кӱргдг ногъа уга кедж, унъгинь таслдж хайдж, ирх джилин хаврин тӓрӓнӓ ургъц ясрулдж, буудӓн гарц икдӱлнӓ.

Намрар гӱӱнӓр хагълад, хаврин тӓрӓ тӓрлгънд белдчксн газр, ӱвлин цаснас болн намр хаврин хурас икӓр унд авч тӓрӓнд ик зокалта болдмн.

Мана Хальмг танъгъчин МТС-муд болн совхозмуд хаврин тӓрӓнд газр белдлгънӓ чинринь сӓӓнӓр медлж, кесгнь эн тускар кӧдлмшӓн чанъгъадж ӧӧрхн цагин дунд зурагъан кӱцӓхмн гидж гӱджрдж йовна.

Сентябрь сарин 15 кӱртл намрар газр хагъалдж белдлгънӓ зурагъан Приозерн районa „Приозерный“ совхоз 89,7 процент кӱцӓчкв, Яшалтинск районa 105-ч номертӓ совхоз 86,3 процент, эн районa Соленовск МТС-н механизатормуд 4736 гектар газр хагъалдж белдх бӓӓснӓс 4298 гектар хагъалдж. Яшалтинск районa ӧӧклдӓн зурагъан 78 процент кӱцӓв.

Эн кӧдлмшиг цань уга хашнъгар кедж йовх МТС-ӱд болн совхозмуд мана танъгъчд бас бӓӓнӓ. Западн районa 112-ч номертӓ совхоз 10088 гектар хагълх зурагъасн 2993 гектар кӱцӓдж, эс-гидж 29 процент. Элст балгъсна „Буратинский“, Юстинск районa „Енотаевский“ болн „Раздольный“ совхозмуд ода чигн намрар газр хагъллгъна кӧдлмшӓн эклӓд уга. Эднӓс Приютненск МТС чигн холд одсмн уга, икӓр хоцрдж йовна. 6900 гектар газр белдх бӓӓснӓсн 1840 гектар хагъалдж—26 процент кӱцӓдж.

Ӱлгӱр болмар кӧдлдж йовх механизатормуд чигн мана танъгъчд олн. Сарпинск районa хойрдгч номертӓ совхозин 5-ч фермин тракторист ӱр Рыжов Павел ӧдр болгӓн 15 гектар хагълна, нормнь болхла 8 гектар. Поляков Алексей зурагъан 150—160 процент кӱргдж кӱцӓнӓ. Мало-Дербетовск МТС-т ӱр И. Чертковин гардврт бӓӓх тракторн бригад „Путь к коммунизму“ гидг колхозд 2000 гектар газр хагъалдж белдхӓн бӱклднь кӱцӓхдӓн ӧӧрддж йовна. Иигдж гӱджрдж, ӱнн седклӓн олн-ӓмтнӓ кергт ӧгсн механизатормуд манд дала.

Эрдни-шишӓ, нарн-цецг болн шикрин свекл тӓрх газринь гӱӱнӓр хагълх дутм сӓн ургъц ӧгнӓ, наадк культурмудин газринь болхла невчк хӓрӓр хагълх кергтӓ. Болв цугъараднь цагинь уданар татл уга, эрт хагълсн газр ик чинртӓ.

Эрдни-шишӓ тӓрх газран оданас темдглдж, гектар болгӓнд багъ гихдӓн 10 тонн малин шег-бог болн нань чигн органическ удобрень тарадж хайдж, гӱӱндӓн 25—27 сантиметр хагъалдж, сентябрь сард кӱцӓх кергтӓ.

Хаврин тӓрӓнд газр хагъалдж белдлгъӓр ӧдр-сӧ уга кӧдлх кергтӓ. Агротехническ неквӓс кедӱ чигн хооран цухруллго, газр хагъллгъна сӓнмуугъинь хӓлӓлгън—агрономин керг. Ямарӓн культур тӓрхд газр хагъалджахан, алькт теегт хагъллгъна гӱнь ямаран болхинь, тракторист болгӓн эрк биш медх зӧвтӓ.

Намрар газр хагъалдж белдлгън мана краяр октябрь сарин 15-д тӧгсх зӧвтӓ. Хаврин тӓрӓнд газр хагъалдж белдлгънӓ зура кӱцӓлгъиг МТС-ӱд болн совхозмуд гӱджрдж кедж, цугтнь кӱцӓдж, Октябрин 40-ч ӧӧнд сӓн ӱзмджтӓ белг белдх зӧвтӓ. Газр хагъллгънд тракторнудан цугтнь эрк биш орлцулхмн, тракторист болгӓнд даалгвр ӧгхмн, тӱӱгӓн кӱцӓхд болн давулдж кӱцӓхд социалистическ дӧрлдӓ ӧргӓр делгрӱлхмн.

МТС-н болн совхозмудин директормуд, эклц парторганизацин сеглӓтрмӱд, эн кӧдлмшиг эврӓннь нӱдн, оньгас хагъцуллго, батар гартан авч, ирх джилин ургъц икдӱлх тӧр, эн цагин эркн кергтӓ кӧдлмш гидж тоолх зӧвтӓ.

Хаврин тӓрӓнӓ ургъц икдӱллгън намрар, цаглань, газр хагъалдж белдлгънӓ кӱцл. Тер тӧлӓд эн кергиг чинринь маргл уга КПСС-н райкомсин сеглӓтрмӱд болн районa кӱцӓгч комитетсин ахлачнр эн кӧдлмшин йовудин тускар эрк биш ӧӧрхн ӧдрмӱдт, МТС-н болн совхозин директормуд сонъсдж, цаараннь чанъгъадж, Октябрьск социалистическ революцин 40-ч джилӓ ӧӧниг сӓн кӱцлӓр белг кедж тосхмн.

Алдр Октябрин 40-ч ӧӧниг уктдж

Алдр Октябрьск социалистическ революцин 40-ч джилин ӧӧнд нерӓдсн социалистическ дӧрлдӓнд орлцад, Элст балгъсна ремстройконторин слесарь Г. Лысенко кӧдлмштӓн сӓн диилврмӱд бӓрн: Элст балгъснд, 32 пӓтртӓ гер ясдж келгънӓ кӧдлмшт орлцад ӱр Лысенко ӧдрӓ норман 160 процент кӱргдж кӱцӓнӓ.

ЗУРГТ: Г. Лысенко кӧдлджӓх цагнь.

Астахова Р. фото.

Ӧӧник байриг диилвртӓгъӓр тосджана

Элст балгъсна Ленинӓ нертӓ колхозин чледӱд Алдр Октябрин 40-ч ӧӧниг сӓн диилвртӓгъӓр тосхар шунмгъа кевӓр кӧдлдж, колхозин цуг эдлуушиг улм цааранднь делгрӱлдж, ӧдр ирвӓс шундж, ноолддж йовцхана.

Эн джилин долан сарин туршарт колхозин мал-гернь ик сӓӓнӓр ӧсв. Колхоз хӧ ӧсглгънӓ зурагъан 100,7 процент, бод малин зурагъан 125,2 процент кӱргдж кӱцӓв. Эн хамгиг кӱцӓхин тӧлӓ цуг колхозин хӧӧчнр болн малчнр эврӓннь цогцан хӓӓрлго, ӧдр-сӧ гилго кӧдлдж йовсна ашнь.

Эн джил колхозин 18 отармудар хӧд хургъльсмн. Йилгъӓн сӓн хӧӧчнр ӱӱрмӱд Малиев Я. П. зун хӧӧнӓс 126 хургъ, Безруков В. Д. зун хӧӧнӓс 125 хургъ, Гермашев П. Г.—122 хургъ, Пушкарев А. Д.—117 хургъ, Корниенко Т. И.—117 хургъ болн нань чигн хӧӧчнр зун хӧӧнӓс 110—111 хургъ авцхасн бӓӓнӓ. Цуг колхозар болхла дундлад зун хӧӧнӓс 111,2 хургъ авч.

Эн джил ганъ йир догшн болв. Тегӓд, ним кӱнд джил болсн бийнь хӧӧчнр эврӓннь олн джилӓ дамшлтан сӓӓнӓр олзлдж, хӓлӓдж, хӧд, хургъдан нег чигн гару угагъар хадгъалджана. Йилгъӓн сӓӓнӓр хӧӧдӓн асрдж, хӓлӓдж йовх ах хӧӧчнр ӱӱрмӱд Семакин Н. А., Цикалов П. И., Мисюрин И. П., Корниенко В. Г., Кузыченко П., Рвачев В. А., Пушкарев А. А. болн нань чигн хӧӧчнр.

Ода отармудар хургъдиг экӓснь салгъдж тер хургъдас онъгдан отармуд бӱрдӓгдв. Цуг хӧӧчнр гарсн хургъдан эрӱл-дорул хадгъалдж, экӓснь йилгъдж автл гару угагъар бӓрхин кергт седклӓн тӓвдж кӧдлцхӓв.

Колхоз сентябрин 10 кӱртл государствд ӧгх махна зурагъан 100 процент, ӱс ӧглгънӓ зурагъан 98 процент кӱцӓв, 153634 литр ӱсн орулдж ӧггдв.

Бод малин бригадс дунд социалистическ дӧрлдӓнд Бардаков Иван Кондратьевичин бригад ӧмн нӱӱрт гарв. Шин джилӓс авн сентябрь сар кӱртл ӱр Бакуленко Любовь хӓлӓдж асрджах ӱкрмӱдӓсн 12200 литр ӱс саадж авч, эс гидж ӱкр болгънас 614 литр ӱс саадж авб. Саальч Перепелятникова М. К. ӱкр болгънас 540 литр ӱс саадж авб.

Август сард саальч ӱр Куц Мария Федоровна эврӓннь хӓлӓджӓсн ӱкрмӱдӓсн 1875 литр ӱс саадж авб, Семенкова Мария Корнеевна—1800 литр, Гаряева Лидия Ходжгоровна—1513 литр ӱс саадж авб.

Ода колхоз мал ӱвлзӱллгънд белдвриг тохнӓтагъар кӱцӓхин тӧлӓ эртӓснь малин ӱвлзнъгӱр хот-хоолинь зӧӧдж, бел кедж, малин хаша-хаацсинь тосхдж, ясдж бӓӓнӓ.

И. МАСЛОВ,
КПСС-н балгъсна комитетин инструктор.

Даалгъвран цаглань кӱцӓхмн

Ода Хальмг танъгъчин цуг колхозникуд, совхозин кӧдлмшчнр болн специалистнр, хӧӧдин кӧг эрт тӓвлгънд болн мал ӱвлзӱллгънд аргъ-чидлӓн нӧл уга кӧллдж йовцхана.

Эрт хӧд хургъльлухин тӧлӓ дулан хаша-хаацс белддж, сӓн шимтӓ хот-хол белддж, ӱвлзх газрур хотинь зӧӧдж хурах кергтӓ. Нааднр хӧӧдин кӧг тӓвлгънӓ паг ӱрӓл уга, кедӱ нааднр хӧӧдт кӧг тӓвх болна, тер темдглсн зурагъан цаглань кӱцӓх кергтӓ.

Болв Яшкульск, Приозрн, Целинн, Сарпинск, нань чигн райодт кӧг тӓвлгънӓ кӧдлмш хашнъгар кегддж йовна. Ним хашнъгар цааранднь кегдхлӓ, нааднр хӧӧдт кӧг тӓвлгънӓ кӧдлмш цагларн кӱцӓгдш уга.

Сарпинск болн Целинн райод нааднр хӧӧдт кӧг тӓвлгънӓ кӧдлмшин зурагъан зугл 3-4 процент кӱцӓдж.

Целинн, Сарпинск, Приозерн райодин колхозмуд болн совхозмуд эртӓр хургъльх хӧӧдт дулан хаша-хаацс белдлгънӓ кӧдлмшиг йир хашнъгар кедж йовцхана. Сарпинск районa „Ильича“ гидг колхозд эртӓр хургъльх хӧӧдт 7-н дулан хаша кергтӓ бӓӓсмн, теднӓс ода кӱртл нег чигн хаша белн болад уга. „Путь коммунизма“, „Ленин“ болн Целинн районa „Ролина“ гидг колхозмуд бас эн кӧдлмшиг муугъар кеджӓцхӓнӓ.

Октябрин ӧӧнд нерӓдсн дӧрлдӓ ӧргӓр делгрӱлдж, дутудундсн хурдар чиклх кергтӓ.

Я. ФЕДОРОВ.

Эрдниев Манъгъдин бригад тӱрӱн нӱӱрт йовна

Приютненск районa 4-ч номертӓ совхозд хӧӧчнрин 43 бригад болн бод малин 11 бригад бӓӓнӓ. Тӱӱнӓс хӧӧчнрин 18 бригадт хальмгуд кӧдлдж йовцхана. Тедн дотр, оньчта сӓн хӧӧчнр бӓӓнӓ. 1956 джилин июнь сарас авн Эрдниев Манъгъд, Сохов Араша болн Надбитов Нааамн ахта нертӓ хӧӧчнр болв. Бий деерӓн даадж авсн 1300 толгъа хӧӧгъӓн сӓӓнӓр хӓлӓдж, асрдж, ӱвлӓс нег чигн гару угагъар гаргъла. Эн джил дундлад нег хӧн болгънас 6,7 килограмм ноос киргъдж авх бӓӓсн болхла. Эрдниев Манъгъдин бригад 8,2 килограмм кӱргдж ноос киргъдж авб.

Ода эдн тус-тустан ах хӧӧчнр болдж кӧдлджӓцхӓнӓ. Тӧрскн орн-нутгтан икӓр мах, ноос ӧгхин кергт эдн шундж кӧдлдж йовцхана.

АВАЛДЫКОВ Эрдни,
поссоветин сеглӓтр.

Шин пилорам эклдж кӧдлв

Элстин тоосх кедг заводт элвг 40 кӧдлмшчнр эврӓннь гер бӓрджӓцхӓнӓ. Тедн болхла кӧрӓдх модн бӓӓдг болв чигн пилорам уган учрар икӓр тӱрдг билӓ.

Ода завод эврӓннь шин пилорам тӓвсн, ӧцклдӱр шишлнъ гер тосхдж бӓӓх кӧдлмшчнртӓн модинь эклдж кӧӓдвр.

Тӱрӱн болдж Джонов, Тюрбеев болн Нохаев эдн модан кӧрӓдӱлцхӓв.

Гер тосхджах кӧдлмшчнртӓн модинь кӧрӓдчкӓд, завод эврӓннь тосхджах 15 пӓртӓ герт орх харгъас кӧрӓдхмн.

Пилорамин мастер ӱр Золкин ик гидг дамшлтта шунмгъа кӧдлмшч.

ДАВАНОВА Полина.

Октябрин 40-ч өөниг диилвртәгъәр тосджана

Мал-агърусна фермсәр болн совхозмудар, эс гидж МТС-н газр эдллгънд көдлджәх цуг күч-көлчснрлә хамдан, мана района эд-тавр хулдлгъна болн белдлгънә көдлачнрин коллектив, Алдр Октябрьск социалистическ революцин 40-ч джилин өөниг чинртәгъәр тосхар шундж йовцхана.

Делгү өсдж йовх олн-әмтнә эдлврин кергллгъиг тетгхин төлә Октябрин 40-ч джилин өөнд нерәддж авсн даалгъвран күцәхәр, Западн района потребсоюзин көдлачнр (ахлачнь үр Анисимов М.И., партийн организацин сеглатрнь үр Федичкин М. Е.) зүткдж ноолда кегъәд, өрәл джилә эд-тавр хулдлгъни зурагъан 113,1 процент күргдж күцәв. эс-гидж 15700 минъгън арслнъгъа зурагъан 17767600 арслнъ күргдж күцәв.

Чкаловск сельпо (ахлачнь үр Лобода) хамгин сән үзмджтәгъәр көдлмшән кев. 1957 джилин түрүн өрәлд эд-тавр хулдлгъни зурагъан 120 процент күргдж күцәгъәд, ут турштан 2067000 арслнъ мөнъгнә эд-тавр зурагъасн давулдж хулдв. Райпотребсоюзин цуг системәр болхла долан сарин эргцд 2807 минъгън арслнъ мөнъгнә эд-тавр хулдгдсн болдж гарв.

1956 джилин түрүн өрәлд хулдгдсн эд-таврла дүнъгцүлхлә, 1957 джилин эдү-чигә цагт эд-таврин хулдлгън 3932 минъгън арслнъ немгддж. Кампадь, балта, шикр, тедү мет уя хувцн холван икәр хулдгдв, дакад тосхлгъна материал икәр хулдгдв. Кемр, нидн джилин түрүн өрәлд 120 тонн цемент хулдгдсн болхла, эн джил 220 тонн цемент хулдгдв, гермүд бәрх модд болн шифер хойр холван икәр хулдгдв.

Мана района эд-тавр хулдлгъна системд эврәннь сән көдлмшәрн олн күч-көлсчнрт дурта үзгдсн хулдачнр олн, тедн дунд ним улс бәәнә: Лаврик Ф. К.—„Южный“ гидг совхозин рабкоопин 4-ч отделенә лавкин хулдач, өрәл джилә зурагъан 110 процент күцәсн, Лотник Мария—Чкаловск сельион магазинә заведующ, өрәл джилә зурагъан 127 процент күцәсн, Дручинина М. Н.—Башантан сельпон культмагин заведующ, өрәл джилә зурагъан 117 процент күцәсн, Павленко Е. М.—Башантан сельпон раймагин заведующ, зургъан сара зурагъан 114 процент күргдж күцәсн.

Болв, эд-таврин хулдлгъни зурагъан күцәгъәд, танъгъчд негдгч орм эзлвчн, района эд-тавр хулдлгъна халхд кесг олн дуту-дунд йовдлмуд бәәнә.

Школд орджах сургъульчнриг школин формсар болн нань чигн олн-зүсн бичкдүдин хувц-хунрарнь тетгхин туст мана лавксд көдлджәх улс ода оньган татугъар өгчәнә. Кесг лавксар сургъульчнрт кергтә тетрадьс, линейкс, резинкс болн зург зурдг альбомс чигн уга.

Хара биш дуту-дундс олна хот-хоолин туст бас бәәнә. Ода бийнь хот уудг гермүдәр зүсн-зүүл хот кедж чадцхахш, кесн хотнъ амтн уга. Сән хот кедг специалистнр чигн уга, юнъгад гихлә, специалистнр белдлгънд райпотребсоюзин болвчн, танъгъчин потребсоюзин гардачнр болв чигн оньган өгцхәхш.

Ним дуту-дундс бәәсн бийнь, Западн райпотребсоюз олз орулх 557.000 арслнъ мөнъгнә зурагъан 1445200 күргдж күцәв. Кемр танъгъчин потребсоюз тодрха сәәнәр гардвр өгсн болхла, олз-орунь түүнәсн ик болх билә.

Эд-тавр хулдлгъна көдлмш ясруллгънд болн эд-таврин хулдлгъни зурагъан күцәлгънд бәргдсн зәрм диилврмүд, мана эд-тавр хулдлгъна халхар көдлдг улс, Октябрин 40-ч джилин өөниг уктдж, делгрдж йовх социалистическ дөрлдәгъән ясрулсна ашнь гидж келх кергтә.

Октябрин 40-ч джилин өөнд нерәддж социалистическ дөрлдә делгрүлсн учрар, 1957 джилин негдгч кварталин тооцана ашт, мана района магазинә көдлачнр Российск Федерацд хойрдгч орм эзләд, республиканск хойрдгч мөрәгъәр ачлгдв, дакад Цугсоюзин селәнә эдл-ахун гәәхүлд одх хойр путевк авцхав.

Хойрдгч кварталин көдлмшин ашнь дигләд, крайпотребсоюзин правлень болн крайкомсоюзин президиум района магазиг шинәс цугсоюзин дөрлдәнд ирлцүлх болв.

Теднәс онъгдан, 1-ч кварталин көдлмшин ашин диглә́рлә, крайпотребсоюзин болн крайкомсоюзин дамджж йовдг Улан туг мана раймагд өггдлә. Цугсоюзин хойрдгч мөрә бас авла.

Эн цагин эргцд эд-тавр хулдлг улс дунд болн пайщикуд дунд цәәлгъврин болн политическ көдлмш сәәнәр кегдсн бәәнә, тиигәд, үлгүрлхд, 27 лекц умшгдв, тер лекцсиг 2000 шаху күн сонъсцхав, 16 кинофильм үзүлгдв.

Дун-биигъин айта сән коллектив бүрдәгдв, эн коллективин ганцхн хувцнь 10.000 арслнъ мөнъгнд күцәдж өггдсн мөн. Бригадмудар болн хотн-хоша бәәсн мана крайин райодар эн коллектив 15 концерт үзүлв.

Өдгә цагт, эд-тавр хулдлгъна көдлачнр Ставропольск крайд негдгч орм эзлхәр ноолда кедж йовна, негдгч ормд гархд, цуг эв-аргънь чигн, чидлнь чигн бәәнә.

И. ИЛЬИИН.

КПСС-н Западн райкомин сеглатр.

ЗҮРГТ: Западн района хулд-гүүлгәнә түрүн нүүрт йовачнр, (зүн бийәснь) Чапаевин нертә колхозин лавкин хулдач Т. А. Зубченко, „Южный“ совхозин 9-ч номертә магазинә заведующ Ф. К. Лаврик, Чкаловск сельпон 1-ч номертә магазинә хулдач М. А. Лотник, „Южный“ совхозин 2-ч отделенә 6-ч магазинә хулдач А. А. Шалдирова.

Астахова Р. фото.

Потребкооперацин чинриг өөдлүлхмн

Сүл цагин эргцд потребкооперацин чинрнь багърад, дорагшан ордж одсн учрар, нам кесгнь кооперацин членд орад чигн керг уга гидж санцхана.

Селәнә потребительн обществин чинрнь иигдж дорагшан орсднь, ганцхн селәнә организацс бурута биш, тедү мет районн организацс чигн гемтә. Эн джилин хаврар цуг селәгъәр болн совхозмудар потребкооперацин пайщикүдин уполномоченн улсин хург болв. Районд кооперативн хург болв. Тиигчкәд, Приозерн районд болсн хургин делегатнрин өрәлнь нам кооперацин членд бәәдго улс бәәдж.

Кесг рабкоопсар пайин эдл-ахунь диг уга, рабкоопсин правленьс кедү член бәәх, ямаран улс член болджахиньь төрүц медхш. Ниднин Степновск района нег потребительск обществд шүүвр кесн, ним йовдл үзгдв: энүнд көдлджәх 39 күүнәс зуг 10—12 күн потребкооперацин членд бәәдж.

Хәтәрәр хая ирдг эд-тавр хулдсн цагтан, потребкооперацин член улсиг членд эс бәәдг улсас йилгъдж хулдхш. „Бүкл пайта улст“ гидг полкс нег чигн лавкд уга.

Өдгә цагт, Новосибирскәс, Алтаяс болн нань чигн газрас кесг олн әмтн мана районд ирсн бәәнә. Тедн дунд потребкооперацин членә дегтртә улс олн. Тер улсиг яяхан чигн медджахш, юнъгад гихлә, энүнә тускар төрүц көдлмш негдджәсн уга. Иигдж ард үлдлгъиг чиклхин төлә кооперацин чинриг өөдлүлх кергтә.

К. БОГОМОЛОВ.

Приозерн район.

Хальмгин литературт чинртә произведень

Колән Сандж мана хальмгт тоомсрта поэт. Ах сургъуль төгсгәд Сандж кесг джилмүдт техникумсар болн хальмг институтд багшар көдлдж йовсмн.

Колән Санджин нериг бичклүд, көгшд күртлән сәәнәр меддг учрнь: бичсн шүлгүдинь эс умшдг күн уга, умшад оксна хөөн, тер шүлгүднь дакад давтад умш—гигъәд сурна. Ганцхн хурц келнә күчн биш, поэт эврәннь хальмг әмтнәннь бәәдл, джиргъличнь арднь ордж меддж бичдг учр.

Нүдәрн үзсән, гарарн бәрсән бичсн төләд шүлгүднь умшад оркхла дегд итклтә, килмджтә болна.

Колән Санджин иигдж нертә бичәч болдж өсдг учрнь—Алдр Октябрин күчн.

Октябрь цуг күч-көлсчнрт „алтн“ зөөрнь болсн учрар, түрү-зүдү йовсн Сандж сургъульд орад, зовлнъгиг ардан хаяд, өмнән джиргълтә хаалгъан үзәд—ода мана күндтә бичәч болв.

Колән Санджин бичсн стихс рассказмуд, поэмс олн бәәнә, тедниг хурадж нег дегтр гаргъхла сән болх билә.

„Бригадир“—гидг поэмиг шүүдж халәгъәд, олн умшачнрт болн хальмг литературт заадг багшнрт цәәлгъдж медүлхәр седгч мини седсн санан.

Хойрдвар болхла, эн джиләс авн мана школмудар хальмг келн болн литератур дасгдж бәәнә, тегәд „Бригадир“—гидг поэм школин программд эркн орман эзлх гидж санджанав.

Эн поэмин учр-утхинь авад халәхлә, Хальмг танъгъчд колхозмуд бүрдәгдәд, батрдж, өөдлдж йовсн цаг үзүлджәнә. Тиигхд бригадир Шургъчла әдл колхозникуд, көдлмшәрн дииләд, үзмдж болад, бәәхтә байн колхозмуд өскәд йовсн учр деерәс, Колән Сандж нег бригадин көдлмшиг урн-нәрн үгәрн умшачнрт медүлдж бичсн мөн.

Мана танъгъчин гол төрнь—мал өсглгън. Тер учрар өвснә көдлмшиг цаглань кедж, малин теджәлиг сәәнәр белдлгънә чинр эн произведеньд келгдджәнә.

Партин даалгъвр цаглань күцәхин кергт тенъгрин сальки-задиг диилхәр бригадир Шургъч көдлмшин цаган уттхад, цуг бригадарн гольгър, шавдгър скирдс үвлд белддж, сө өдр гилго көдлнә.

Шургъч бригадирин зүснзүркн—мана нүдәрн үзәд, хамдан көдлдж йовсн, партин даалгъвриг күцәхд эврәннь гол-зүркән тәвсн хальмгин үрн—колхозник мөн.

Салькн көдләд, көдлмшт харш болад бәәхлә, Шургъч сөөнь дуусн тоолвр тоолад, Обкомин болзг күцшго гигъәд ик зовлнъгта бәәнә.

Бригадир Шургъч көдлмшиг ягъдж ясрулх уха тунъгъагъад, экрдж үләдг салькиг эвинь олдж меклә́д, даалгъвран күцәсиг произведень үзүлджәнә. Ганцхн Шургъч биш бригадин наадк членүд чигн үзмджтәгъәр көдлсиг үзүлджәнә. Бригадт көдлдг улсин ухань негн.

Теднд көдлмш—джиргъл, байр. Тегәд бригад андгъар өгсн болзгтан өвснә зөөврән дуусна. Дакад эн произведенә үзмджнь дегд хурц-урн, нәрн үгәр бичгддж.

Үлгүрнь:

„Блюхерин
шүрүнлә харгъсн
Баячудин мухла
цергшнъ—
Хумхл цагъан
үүлн
Хутхлдад, хутхлдад
буднъгърад—
Сарин наагъур
Тасрлдад,
Салькнд көөгдәд
зулцхав.“

Ним кесг үлгүрмүд бичдж болхмн, болв дүнъгцүллгъиг сургъульчнрт, умшачнрт медүлх—мана хальмг келн ямаран омгтагъинь, шимтәгъинь, мана хальмг келн угатә биш гидж зөргтәгъәр келдж болхм. Терүнә үлгүриг „Бригадир“ гидг поэм үзүлджәнә,

Поэмиг кевтнь авад халәхлә, автор эврәннь сансн төрән күцәдж, келдж чаддж.

Болв поэмд эвго зәрм угмүд харгъна.

Үлгүрнь:

„Идшлсн
Цармудин сүүлмүд,
Элкинь цокдж
Долдална“..

Цармудин сүүлмүд долдална гисн эвго. Могълцг юмн долдалх зөвтә. „доллална“—гиснә ормд „шавдна“ гихлә сән болх бәәдлтә.

„Хотин ууврань амрад“—гиснд „уулгънлань“—гихлә сәәнәр медгдх. „Ууврань“—гидж альк халхарнь болв чигн ирлцхш.

„Шавдгър хар скирд“—гисиг „көк скирдс“ гихлә сән болхмн. Овалад уга йовтл харлдж одна гисн көдлмш күцәсн чинрлә ирлцджәхш.

Ним бәәдлтәгъәр эн поэмиг сургъульчнрт цәәлгъдж медүлх—олн багшнрин эркн төр.

БУХИН Эәнә.

КОЛХОЗИН ШИН ТОСХЛТ

Яшалтинск района Сталинә нертә колхоз джил ирвәс улм байджад бәәнә.

Ганцхн эн джил колхозд тугълмуд орулдг хойр хаша, хойр зергддж зогсдг саалин үкрин хаша, хөөчнр бәәдг хойр гер, гахан зуни зуслгъни хаша, нань чигн кесг тосхлтс кегдв. Сладкий поселкд клуб, школ тосхгдв. Колхозникуд сүл хойр джилин эргцд хошад болн гурвад өрәтә 100 гер тосхцхав.

Колхозд тосхлтин хойр бригад көдлджәнә. Алдр Октябрин 40 джилин өөнд нерәдсн социалистическ дөрлдәнд орлцад С. Наминовин бригад 30 минъгън кирпич цокад, 11 гер бәрджәнә. Эднә зәрмснь белн болчксн бәәнә.

Бийсдән гер бәрджәцхәх Н. Сасиков, Н. Жеванов, И. Денсинов, Х. Джеванов, Н. Мучкинов, Б. Куменов болн эднә бригадир С. Наминов гарас сулдхл уга көдлдж, Алдр Октябрин 40 джилин байр-бахин сән өдрт шин гермүдтән орхар зүткдж йовцхана.

В. ДЕМЬЯНОВСКИЙ.

Очерк

Эцкин сүл үг

БАДМИН Алексей.

Өрүн өрлә босхла, делгчксн ковслә ӓдл, өвсн-ногъан олн зүсн өнъг гарад, өмнӓс номгън салькн өрчӓр үлӓгъӓд, өргн теегин сӓӓхнд, дотрас дуулх дурн күрӓд одна.

Нег ним өрүн гертӓсн гарад, дотр бийм дегӓд икӓр байрлӓд, кергӓр йова йовдж, Багъ-Дөрвдӓс йисн дууна газрт бӓӓсн, Урлдана хар толгъад күрч ирвв. Толгъа деер гарад, дөрвн үзгтӓн эргдж хӓлӓхнь, хөн толгъас хоорндагъур гүүсн зурмд, тенъгрт джиргсн шовуд, энд-тендӓгъур арвадхөрӓдӓр гүүсн гөрӓсд, өмӓрӓн эргӓд хӓлӓхнь, унӓртад көкрсн удн, хамтхасарн саглрна.

„Унгън төөрӓч“ гидг газр хол биш болхмн гигӓд, зөвӓр йовчксн цагтм, өткн хар утагъан, өрвксн салькнд падрулсн ик хар трактор хаджугъарм гарад ирв. Тракторан хаалгъин амнд зогсачкад, дөчӓд күрсн наста, маштг хар залу буудж ирӓд, мини гар авад мендлв.,

—Мендвт, үр, аль ӓӓмгӓ [illegible]бт?—гидж би сурув.

—Менд, менд!—Үкрч намаг тӓнджӓхшвчи?—гив.

Тиигӓд келхлӓнь, альд, кезӓ харгъснь санандм орв.

Түрүн харгъхд, хар шеемг костюмта, джөөлкн булгъар госта, гучн тав-зургъа күрсн наста күн болдж медгдлӓ.

—Альдаран йовдж йовнач?—гихлӓнь, „Унгън-төөрӓч“ орхар седлӓв,—гидж хӓрүцвв.

—Тиим болхла, нааран гарад сулби сөөнь дуусн көдлӓд, үлдсн нег бичкн газрт буудӓ тӓрчкӓд, хӓрлж йовнав. Мана фермин хаврин тӓрӓ тӓрлгънӓ чилгчинь би көгрӓвв,—гидж келӓд маасхлзадинӓв. Күрджнънсн трактории дуунд күүндсн үг сонъсгдшго болад, ка[illegible] дотрнь орад суучкад, күүндврӓн бидн угдулвдн.

* * *

1955 джилин ноябрь сарин эклцӓр амрцд гарад, Алтайск крайин, Шипуновск совхозин хойрдгч отделеньд, бүрүлин гегӓн тасрсн цагт ирдж буугъад, захин ик герт шамин герл үзчкӓд, ордж ирхлӓ, хойр чикн харгъм чигӓ дүүрнъ ӓмтн бӓӓдж.

Бичкн нургъта болсн учрар, түлклдӓ йовдж, уралан гархлам, деед бийд, улан кенчрӓр бүркӓтӓ стол төгӓлӓд зургъан күн суучхадж. Теднӓ дунд тоомсрта сүүр эзлсн нег хальмг көвүн үзгдв. Тедн туст, герин эрст Коммунистическ парть болн мана Советск орннутг бүрдӓсн, нарт делкӓн күчкөлсч улсин эцк Владимр Ильич Ленинӓ зург өлгӓтӓ бӓӓдж. Тер зургин дор: „Алдр Октябрин 38-ч джилин өөн менд болтха!“—гидж улан кенчрт цагъан үзгүдӓр бичӓтӓ бӓӓнӓ.

Трибун деерӓс, дөчӓд гарсн наста, нигт шар үсӓн гедргӓн самлсн, нимгн хо цагъан залу үг келджӓнӓ—хургин чилгч бӓӓдж.

—Мана совхозд, Алдр Октябрин 38-ч джилин өөнӓ социалистическ дөрлдӓнд негдгч орм эзлджӓхнь—Лиджиев Бамба Дорджиевич гидг трактурист. Бамба 1946 джилӓс авн мана совхозд эндр өдр күртл трактурист көдлӓд, түрүн зерглӓнд йовад, джил болгън Күндгӓ грамотар болн үнтӓ белгӓр мөрӓлгднӓ.

1954 джилд болн энджил, эмнг болн эмнгршсн газр эзлгънд шундж, седклӓн тӓвӓд көдлсндӓн Цугсоюзин селӓнӓ эдл-ахун гӓӓхүлд орлцв. Энджл үзмджтӓ сӓӓнӓр көдлсндньь совхозин дирекцин болн партийн организацин нерн деерӓс Күндтӓ грамотар ачлджанавдн,—гигӓд Бамбин барун гар авад, хойрдгч отделенӓ управляющ үр Тарасов ханлт өргв.

Хург чилснӓ хөөн, Бамба өөрддж ирӓд, гарим авад мендлӓд,—„манад одад хонхнчн“—гив.

Хойр өрӓтӓ модн герүр дахулдж ирӓд, зөвӓр үсндньь буурл орад бӓӓсн эмгиг, экм гидж нанла таньлдулв. Эрӓндундин наста, эццн хар күүкд күн—гергнь, Булгън, эвтӓ хойр гararн, хальмг цӓ хөөнӓ мах, хар шилтӓ ӓрк,—сӓн өдртӓн хадгълджасн хот гигӓд стол деер гаргъад тӓвб. Көгшн ээджнь—„цӓ шинъгн болвчн идӓнӓ деедж болдмн“—эн көвүдт цӓ кедж өг,“—гив.

Тооджах хотинь уугъад, юбис күүнджӓгъӓд:—„Ямаран удан тракторт көлдджӓнӓч?—гихлӓ, эндӓснь ээджнь келджӓнӓ:

—Эн, Бамбинчн тракторт хөдлдгнь ут тууджта юмн, эцкиннь сүл келсн үг билӓ, эс адгъджахлачн келнӓв,—гидж эмгн батлдж суув...

1935 джилд Уластин Дорджин Лидж гемнӓд, урд гарсн үрн—Бамбан дууддж авад:—Нӓ, Бамба, мөрнӓ чикн хойр болв, мордх цаг негн болв.“ Эн гериг толгъалх күн чи болвч. Экинчн чидл күршго, би удан бӓӓшгов, бийдчн даалгъад келджӓнӓв: арвн зургъан нас күрвч, алькинь чигн медх болвч. Өдгӓ цаг гидгчнь өмнкӓр болхла онъгдан; би, чини эцкчн, нег унх мөрнӓ төлӓ насн-джилӓн чилӓсн болдгв. Тана цагт болхла, татх, унх мөрн биш, трактор, машид эзлх цаг. Советин йоснд болхла, сӓн-муугъинь йилгъхш, көлсӓн ӓрвллго көдлхлӓ, күн болдж гархч! Мини сүл үгм: аргьта болхла трактор—маши йовулдг дасдж үз, түүнӓс даву зөөр уга. „Барсин сүүлӓс бичӓ бӓр, бӓрсн хөөн бичӓ тӓв!“—гидж келӓд, зогъдад, зөвӓр удан бӓӓджӓгьӓд, хойр гаран намчлад манънадан бӓрчкӓд, хойр нүдӓн ӓнӓд: „Бамба!.. Көөсӓн күцдж... көөгдсндӓн күцгдлго“... гидж сүл үгӓн келӓд дакдж серш угагъар унгад одв...

* * *

Хол газрт көлгӓр гарад, хаалгъин дундург мөрнь үкӓд, күн харгъдж нөкд эс болхла, ик зовлнъ болдг. Тер цагт күн харгъад, ацагъинь ачад, күрх газргнь күргхлӓ—көлгӓн алдсн күүнд кецү ик бӓйр болдг мөн!

Терүнлӓ ӓдл, Бамбин уйнбагъ насндньь эцкнь өньгрӓд, бичкн дөрвн дүүнр, көгшн эк үлдхлӓнь: „Күн дөньгӓр, шовун далвагъар“—гигӓд олна хургт көгшн эк, бичкн дүүнринь колхозин теджӓлд авсна хөөн, нег джил болад Бамбиг трактористин курст илгӓв. 1937 джил курсан чилӓгъӓд, эврӓ колхоздан ирдж трактористӓр көдлв.

Дүүвр багъ насн болад зӓрмдӓн тракторан зеврӓд хамхрсн цагтнь „энүнӓс кезӓ хагъцхв!“—гидж кесг дакдж сансн бийнь, эцкин келсн үгиг санад, хавр-намрин харнъгъу сө, серүнд хар тракториннь өөрӓс гарл уга йова йовдж, хойр-гурвн джил болад, Чапаевин нертӓ колхозд 1942 джил күртл көдлӓд, ончта нег тракторист болдж, олна хург болгънд темдглгдӓд, района газетд барлгдад, нернь гарч йовсн мөн.

* * *

Деер келгдсн тоотиг тоола йовгл, эрвлзсн хар күлгнь эвтӓ Бамбинь гарт, эрс-эрс гигӓд, фермин барун-ар бийднь бӓӓсн өндр модн герин өмн ирӓд зогсв. Газрт көлӓн күцц тӓвдж буугъад уга бӓӓтл, хо-галзн аджргъиг хойр төгӓтӓ хозлгт зүүсн, дундин чигӓ наста, тодрха көк нүдгӓ, тоомсрта бӓӓдлтӓ залу тергнӓс буудж ирн:

—Мендвт, би эн фермин управляющ Ковалев,—гигӓд мини гар авад мендлв.

—Икӓр ханджанав Бамба, чамаг күцӓх гигӓд өцклдүр ганцхн чини трактор үлдӓлӓв, болв тер газриг үд күртл чилӓх гидж санджасн угав!—гигӓд барун гаринь авад, зүн гararн ээмӓрнь ташдж таалв.

—Үр Ковалев, танас нег үг сурдж болхий?—гидж хаджугаснь келүв.

—Сургн, сургн,—гидж управляющ нанур эргв.

—Эн Бамба Алтайд бӓӓхдӓн йир сӓӓнӓр көдлдж йовла, ода ягьдж көдлджӓнӓ?—гидж би сурвв.

—Үр Лиджиев, ниднин ноябрь сарин эклцӓр ирлӓ, ирсн дарунь шин „ДТ—54“ гидг трактор өглӓвдн. Үвлӓ малин хот зөөлӓ, хавр эклхлӓ тӓрӓ тӓрлгънд көдлв. Бамба өдрин норман эс давулдж күцӓсн өдр ховр. Тегӓдчн өцклдүр хойр тракторин кех көдлмшиг энүнд даалгълав. Бамба сӓн көдлх биш, көдлдж йовсн тракторан ягьдж хадгълдгинь хӓлӓтн! Сөөнь дуусн көдлсн трактор гидж келдж болхий?—гидж келӓд Ковалев, гилвксн хар трактории одад гararн илв.

—Тегӓдчн сӓӓнӓр көдлнӓ! Управляющ часан хӓлӓчкӓд: „Йисн час болдж, директорт байрта зӓнъг сонъсхнав, мана фермд төрскн газртан шин ирсн хальмгуд: Лиджин Бамба, Нӓдвдӓ Озн болн нань чигн механизатормудин нилчӓр энджл тӓрӓнӓ көдлмшӓн совхоздан негдгч болдж чилӓвдн. Дакн нег ханлт өргджӓнӓв!“—гигӓд Бамбин гар атхчкад, хозлг деерӓн гарв, хо-галзн аджргънь хү-салькн мет ормасн авад гарв.

Арднь адгъм угагъар гарнүүрӓн угъагъад, Бамба гертӓн ордж ирчкӓд, дер дорасн дөрвлджн дегтр гаргъв. Дотрнь олн зүсн цаасн бӓӓдж.

—Би чамд зуурсн зөрц үг келсн угав, мини эцкиг Тенъгӓс гархд, хаврган өгх болсн үкрнь ода бийнь уга. Өдгӓ цагт, күүнӓ кесн көдлмш, кезӓд болвчн үрхш. Ниднин Алтайас гархд, мана директор келлӓ: „Бамба, чини сӓӓнӓр көдлсиг бидн мартш угавдн, газрган күрӓд хайган мандд илгӓ“—гилӓ.

—Нааран ирӓд хайган тӓвсн хөөн эн хойр цаасн ирв,—гигӓд дундаснь хойр цаас авад үзүлв: эн орден авхднь йөрӓсн телеграммс бӓӓдж.

Үвлднь нигт цагъан цасн орад, хар газрин көрс бүркӓд, урсад гүүджӓсн гол, унӓртӓд доран көрхлӓ, деегүрнь гарсн күүнд, данъгин эн бӓӓдлд бӓӓх болдж медгднӓ. Хаврин сӓӓхн нарн гарад, халун салькн үлӓгъӓд, хӓӓлсн усн гүүхлӓ, көндрлго бӓӓсн гол көвӓгъӓрн урсад, эмнг мөрн кевтӓ туулӓд, ээм деерк хувцан унгъагъад, хойр көвӓгъӓсн давад, хаалгъдан харгъсн тоотиг хамхлад, күүчӓд авад гархлань, —хаджуднь бӓӓсн күүнд зогсадж болшго элдү ик чидлнь медгднӓ.

Түүнлӓ ӓдл, КПСС-н ЦК-н 1953 джилин сентябрьск болн 1954 джилин февральск-мартовск пленумсин шиидврӓс иштӓ, кесг джилдӓн көндрлго бӓӓсн селӓнӓ эдл-ахуг шунмгъагар өөдлүлхмн, эмнг болн эмнгршсн газриг олзлдж, эджго теегӓр бӓӓсн улсин бӓӓдл өргхмн гисн дуудврт, мана советск ӓмтс манъгъс кевтӓ босдж, гурвн джилин эргцд күцӓгъӓд, газадин орн-нутгудт, алдр Ленинӓ бүрдӓсн Коммунистическ партин олнӓмтнӓ ухан седклӓ ирлцджӓх политикиг зогсадж болшгонь медгдв. Эн ик, хаврин голин дольган мет, хад чолуг көлврүлӓд, хар газрин көрс делгӓд, олн келн орс, украинц, хасг, манъгъд, хальмг ӓмтсин күцӓджӓх ик төрт орлцдж йовх Лиджин Бамба, оньгзүркӓн өгч, өдр сөөгъин кирцӓ медлго йовснд: Деед Советин Президиумин Указар: „Күч-көлснӓ Улан туг“—орденӓр ачлгдв.

Өдгӓ цагт, өөрхн джилмүдин дунд мах, үс, тос гаргългъар США-г күцхмн гидж мана алдр мөнък Партин дуудврт эн Бамбала ӓдл эгл улс, ухан-седкл, күч-көлсӓн өгч, шунмгъагар көдлхлӓ, ахрхн болзгин дунд Америкиг күцхнь лавта үнн.

Багъ-Дөрвд селӓн.

Конкурст ирсн шүлгүдӓс

Хойр иньгин хүв

Зоогъин ар ташуд
Зултргън джөөлн гинӓ,
Торгън нооста хөд
Талвагъад идшлдг болна.

Сандж хөөч дуулна,
Сӓӓхн дун джиснӓ,
Седклин дур буульна
Салькна ардас ниснӓ.

Көк царнъ күрӓд
Кермниг олдж шавшна,
Дурн-седкл келӓд
Дуртан чикнд кевшнӓ.

Цаасар илгӓсн үгӓс
Ценънсн айс шулун,
Саальч көркхн Кермнд
Санджин дурн хӓлун.

Күүкн хӓрү дуулна,
Көвүн сонъсдг болна,
Хойр зүркн ниилнӓ,
Холас хүвӓн олна.

БАЛАКАН Алексей.
Элст, 1957 дж.

Библиотекин көдлмш сӓӓнӓр бүрдӓгдв

Целинн районд библиотекиг Холина Раиса гидг күүкд күн гарджа бӓӓнӓ, библиотекарь болдж Кондрашова Валентина көдлджӓнӓ. Эн библиотекд 17 минъгън дегтр бӓӓнӓ.

Бригадсар болн фермсӓр зөөгддж йовдг библиотекин умшачнр 300-гар күн күрв.

Целинн поселкин библиотекнь дигтӓ-даратагъар көдлнӓ. Библиотекүр ордж ирсн күүнд „Октябрин 40-ч джилин өөнд“ гидг фотомонтаж үзгднӓ, урн үгин болн научн медрл өггч литературин полк деер шин дегтрмүд бӓӓнӓ. Умшсн дегтрмүдӓс эс медгдсн төрмүд гарсн цагт умшачнрт библиотекин көдлӓчнр тер төрмүдӓр цӓӓлгъвр өгнӓ. „Күн юугъарн болвчн сӓӓхн болх зөвтӓ“ гидг темӓр шидрӓс умшачнрин конференц болхмн. Эн конференцд гидж кесг дегтрмүд олна нүднд үзүлгддж белдчксн бӓӓнӓ.

Е. ШАРАПОВ.

ЗУРГТ: Библиотекарь Валентина КОНДРАШЕВА дегтрмүд өгчӓнӓ.

Хö ӱвлäр хургълуллгънд белдвриг чанъгъахмн

Черноземельск района „Черноземельский“ совхоз хö ӱвлäр хургълуллгънд эн джил шин эклдж белдврин кöдлмш кеджäнä. Эн керг ик олзта, кергтäгъинь хöбчрин икнъкнь ода иткджäнä.

Хöбнд кöг тäвхд дамшлтта улсин болн малин эмчнрин гардвр авч, июль сарин 15-с авн эклдж, хöбнд искусственн кöг тäвгдджäнä. Сентябрь сарин 10 кӱртл 3560 хöбнд кöг тäвгдв.

Малд дулан цевр-цер хаша-хаацс, элвгäр шимтä сäн хот белддж авхла ӱвлäр хö хургълуллгъна кöдлмш сäн кӱцлтä болх зöвтä.

Эн тöрмӱдäр совхоз ямаран бäädв?

Хöн болгънд 2,2 центнер öвсн белдгдв. Малин ӱвлзнъгӱр öвс зöölгънä кöдлмш икäр чанъгърджана. 13000 центнер öвсн хöн ӱвлзх газрур зöögдчкв, öвс зöölгънд 9 трактор кöдлджäнä.

Ӱвлäр хö хургълуллгънд ганцхн öвс белдлгън кӱцлт биш. Багъ гихдäн 500 тонн гуйр-буудä хот кергтä. Эн хотнь ода чигн белдгдäд уга.

Гуйр-буудä хот хäädж, олдж белдлгъäр совхозин директор ӱр Огрызкин болн парторганизацин сеглäтр ӱр Ермоленко хойр ода деерäн кӱр-кӱндврäс онъгдан тöр кӱцäджäхш.

Ӱвлäр хö хургълулхд дулан хаша-хаац ик чинртä болх мöн. Зуг эн тоотар совхоз цань уга тату-тартгта. Кергтä 42 кошарас белн бäähнь—25 кошар.

Совхозд дулан хаша-хаац тосхлтин кöдлмш кӱцш уга äämшгтä бäädл ӱзӱлсн учрар, райкомпарть болн района кӱцäгч комитет июнь сард района тавн МЖС-н механизатормудин чидлäр, совхозд дулан хаша-хаацс бäрхмн гих шиидвр гаргъла. МЖС болгън 3-д дулан хаша бäрх зöвтä билä. Терӱнäс онъгдан, района центрин коммунистнр болн комсомольцнр нег дулан хаша öнъгäр бäрдж öгх болла. Бас нег дулан хаша тосхнавдн гидж совхозин кӱчкölсчнр болн церглäчнр даалгъвр авла.

Эн зунин дунд цуг бийнь 17 дулан хаша совхозд тосхгдхмн билä. Сентябрь сарин 10 кӱртл дулан 5 хаша бäрглдж дуусгдв. Ода чигн тосхгда бäähнь—10, эклдж тосхгдад угань—2 хаша. Района центрин коммунистнр болн комсомольцнр, Полевой МЖС-н механизатормуд (директорнь ӱр Деев, парторганизацин сеглäтрнь ӱр Криволапов) тӱрӱн болдж дулан хаша тосхлгъ дуусдж, даалгъвран кӱцäцхäв.

Артезианск болн Прудовск МЖС (гардачнрнь ӱр Зубченко болн ӱр Звягинцев) дулан хаша совхозд тосгъх болдж авсн даалгъвран кӱцäджäхш. Залгълду дулан хойр хаша Артезианск МЖС эклäд му биш кедж йовла, август сард тосхлтин кöдлмш эс кегдсн учрар, кезäнä дуусдж оркх бийнь, ода чигн чилäгъäд уга.

Дулан хаша-хаацин тосхлтин кöдлмшäн Артезианск МЖС чанъгъасн болхла, август сарин дунд даалгъвран бӱклднь кӱцäчкх бääсмн. Зуг эн МЖС-н директор ӱр Зубченко, парторганизацин сеглäтр ӱр Кутыгин тосхлтин кöдлмшиг эврä тöр гидж эс тоолсн учрар иим йовдл гарчана.

Прудовск МЖС-н тӱрӱн эклдж тосхсн нег дулан хаша ода чигн дуусгдад уга: дееврнь бӱркгдäд уга. Тосхлтин наадк кöдлмшмӱднь кезäнä чиллä, хулснь бӱклдäн зöögдв. Эн хаша тосхлгъиг гӱджрӱлдж, эрт дуусх кергтä гидж МЖС-н директор ӱр Звягинцев болн парторганизацин сеглäтр ӱр Унгунов нам ухалджах бäädл уга. Тосхлтин кöдлмшнь эклäд уга, хойр дулан хашагъан кезä эклдж кехäр бäänät?— гидж эднäс сурдж болхмн.

Дулан хаша-хаац совхозд тосхлгъна тöр Артезианск болн Прудовск МЖС-н директормудин болн парторганизацин сеглäтрмӱдин (ӱрмӱд Зубченко, Кутыгин, Звягинцев болн Унгунов) даагч шишлнъ тöр гидж эдн медх зöвтä. Эн тöр эс кӱцхлä, 1958 джилин февраль-март сармудт хöönä ӱвлин хургъллгъ кӱцäдж болшго.

Сентябрь сард дулан хашахаацин тосхлт мана района цуг МЖС-ӱд кедж, кӱцäдж, совхозин хööчнрт öгч, хöönä ӱвлин хургъллгъ кӱцäхднь ӱзмджтä дöнъ болдж чадхмн.

В. ХАДЕЕВ,
КПСС-н Черноземельск райкомин сеглäтр.

Нарта делкäн бäädл

Олн келн-ämтнä бäädл

Сентябрин 17-д Нью-Йоркд, Ниилгсн Келн-ämтсин Организацин Генеральн Ассамблейин дарани XII-ч сессий секгдджäх цагла бääх нарт делкäн öдгä цагин бäädлнь, Западин орннутгудин гардач änъгс, ООН уставдан зарлсн, ни-негн болн тöвкнӱн бäälгънä туск кӱндтä тöрмӱдин кӱцäхднь харшлхар седджäхинь кесг йовдлмуд герчлв. Тер тоотд илдклгън болхнь, Соединенн Штатсин болн эднлä негн дääч блокмудин „венгрин тöрäр“ гидж гаргъсн худл-ховч йовдл болджана. ООН-а Генеральн Ассамблейин дарани сессий эклхин öмнхн, тедн цуглрад „шишлнъ сессий“ гидж хурагъад, терӱнд кӱӱндтхä гидж худл-ховлгч „тавна комитетин доклад“ гидж кӱчäр кӱӱндврт тäвб. Терӱндäн эдн, „Руде право“ гидг чехословацк газетин ӱнн чик темдгллгъäр болхла, Советск Союз Венгр хойраг ховлдж, эврäннь зер-зев агслгънас гаргългъна туск кӱӱндвр эс кӱцäсн политикäн харсдж болн „нарт делкäн олна оньг, Арабск Востокд гаргъджах империалистнрин шин авантюрас уудхдж“ гаргъсн седвäр болджана.

Провокатормудин тоолджаснь болв кӱцсн уга. „Тавна комитетин докладин“ тускар шишлнъ сессийд болсн кӱӱндвр, французск баячудин газет „Монд“ герчлсäр болхла, „ӱӱдвртä болн ягъсн-кегснь йилгъл угагъар кегдж“. Ик зунь американск резолюцин тöлä гаран öргдг болвчн, болв США-н дäänä блокд болн багларанд эс ордг болн теднä öлмäд уга орн-нутгудин элчнрин зöвшäл авсн уга. Тиигчкäд тедн, „венгерск тöрäр“ эклсн провокационн йовдл болхла, эврäннь келсн ӱгдäн социалистическ орн - нутгудин элчнрäс талдан чигн, келхд Индонезин элч, американск резолюц олн келн-ämтнä кӱчллгъ багърулхин тöлäд ООН-а зӱткджäх утх-уханла харгъдж бäähш, гидж келв.

Терӱнäс давугъар „венгерск тöрäр“ шууга гаргъдж, цуг олн ämтнä öмн бääх тöрмӱдäс общественностин оньг дальтрулхар седснь эн болв. Тер болсн шишлнъ сессийдäн, „коммунистическ äämшгин“ тускар американск болн английск дипломатнр галзурдж хääкрлдсн бийднь нарта делкäн орн-нутгудин ик зуугъинь олн келн-ämтн, ӱнн äämшг нарн гарх ӱзгäс гарч бäähш, хäрнь нарн суух ӱзгäс—американск империализмин ӱзгäс гарч бäähинь медджäнä.

ООН-а Генеральн Ассамблейин XII-ч сессий секгдхин öмнхн орчлнъгин бäädл-джиргълд эркн кергтä нарта делкäн тöрмӱд кӱӱндх гисн некврмӱд чанъгърв, тӱрӱн болдж зерзевиг агслгънас гаргългъна кӱӱндвр болн колонизатормудин Арабск Востокд гаргъджах мек-тахин тускар кӱӱндхиг некцхäв. Шишлнъ тер тöрмӱдин тускар „Дагунбао“ гидг китайск газетин келäр болхла, „цуг газрар бääсн олн келн-ämт ӱӱмäджäнä, юнъгад гихлä, эдн цугъар альд болв чигн кӱмн ämтнä цусн асхрдган уурч, нарта делкäн шин дääч йовдлмудин äämшгäс сулдхиг делддж бääх болджана“.

Олн келн-ämтнä бäädл-джиргълин сäägъинь тоолад, Ниилгсн Келн-ämтсин Организацд бääх советск союзин элч, ООН-а зер-зев агслгънас гаргългъна комиссäс: шулун гидгäр эврäннь комитетин ӱӱлдвр хäлäдж-шинджлдж белдäд, Генеральн Ассамблейин XII-ч сессийд тер töриг наадк тöрмӱдäс тӱрӱнд кӱӱнддг кехмн гидж некв. Дав зуур сессийин кӱӱндх тöрмӱдин тоод Азин болн Африкин 21 орн-нутгин некврäр, Францин Алжирт кеджäх дäänä туск тöр орв. Йемен болн арабск орн-нутгудин Лига, Англь Йемен тал дäврснä туск тöр кӱӱндтхä гидж сессийäс некв. Улм-улмар ämтнä некв сессийд, американск Сирийд гаргъдж бääх аалин болн англихн Кипрт кеджäх цус асхлгъна тускар тäвдж кӱӱндвр кехиг неклгън икддж бäänä. Китдин Келн-ämгнä Республик эврäннь йоста зöвäн ООН-д эзлхин тускиг Генеральн Ассамблей зöвшäртхä гидж Индь селвг öгв.

Олн-ämтнд ик чинртä эн тöрмӱдт Генеральн Ассамблейин XII-ч сессий шишлнъ оньган öгх гидж, нарта делкäд бääх тöвкнӱн бäälгънд дурта ämтс ицджäнä. Эн тоотин[illegible]аргъ хäähд Советск Союз ухагъан тäвнä, XII-ч сессийд ирсн энӱнä элчнр, СССР-н элчнрин толгъач, газадин кергтöрин министр ӱр А. А. Громыко Нью-Йоркд ирхлäрн: „СССР болхла зер-зев уурулх болн нань чигн нарта делкäд агъу ик чинртä тöрмӱдиг Ассамблейд хäлäх замд, эн тöрмӱдиг сäн-темдгтä ашта болгъхин тöлä эв-аргъан х[illegible]мншго“, гидж герчлсмн.

Западн Германьд болсн парламентск сунъгъвр

Германä Федеративн Республикд сентябрин 15-д парламентд (бундестагт) сунъгъвр болв. Берлинск „Трибюне“ газетин бичсäр болхла, сунъгъврин öмн болн сунъгъвр болхд чигн, западногерманск реакцин кесн „фашистнрин авъясар илäр ämт хоралгън“ ил темдгтä йовдл болв. Германä Коммунистическ партиг уурулад. Западн Германиг эзлджäх улс ягъад болв чигн йос гартан авч ӱлдх аргъан хääцхäв. Эднä сäägъинь хääджäх христианск-демократическ союзин парть (ХДС), эдниг харсхларн кесг зӱсн мек гаргъв, сунъгъачнрин бäädл-джиргълинь ясх болдж худл келäд, тедниг äälгъäд, харнъгъу ämтн дунд арсмч улсин йовдл гаргъад, тедниг меклдж хулддж авад, сунъгъврин йос эвдцхäв. Западногерманск реакцд шунмгъа кевäр США-н гардгч ämтн, мöнъг элвгäр гаргъдж öгäд, дöнъ болв. Ашднь бундестагт христианск-демократическ союз 497 депутатск мандатмудас 270 мандат авад, залгч парть гисн эврäннь бääрäн хадгълв.

Германä социал-демократическ партин (СДПГ) тöлä дуугъан öгсн сунъгъврчнрин то öссн элдв, ик чинртä йовдл болв. СДПГ-н кандидатмудин тöлä ду öгснь 9,5 сай кӱн болв, сунъгъврт орлцсн цуг сунъгъачнрин гурвна кесн нег хӱв шахунь; 1953 джилä сунъгъврла дӱнъгцӱлхлä, СДПГ-н тöлä ду öгсн улсин тонь гурвн процент шаху öсв.

Немецк кесг олн газетмӱдин темдгллгъäр болхла, сунъгъврин дигнь, Западн Германьд ХДС-н политиклä эс тааслцлгън öсджäхиг герчллгън болджана.

Болв, голлгчдан, Западн Германьд болсн сунъгъврин ашнь парламентск чидл эн цагт дала ик ончта кевäр хӱврсн уга гидж медӱлджäнä.

Социал-демократическ парть бундестагт гурвна кеснä нег хӱвäснь ӱлӱ орм авсн йовдл—сунъгъврин ил чинртä дигнь болджана. Иим болсар, эднäс зöвшäл угагъар Аденауэрин залгч парть, кесгäс наарав öмнäн тäвджäсн ФРГ-на конституциг хӱврӱлхäр седджäсн санан-седклäн кӱцäдж чадшго мöн.

Берлинск „Форвертес“ газетин бичсäр болхла, сунъгъврин ашднь Западн Германä йоснд ӱлдсн чидл „нарт делкäн бäädлиг улм äämшгтäгъäр бäälгъх политиктä; Германиг зааглдж änъглхиг улм гӱӱдӱлх, Западн Германиг атомн селмин бääр кехäр бääх улс болджана. Болв вемш олн-ämтн энӱнлä эвцшго, öдгä цагт эркн тöр болдж зогсхнь—öшäтнрин чидлин öмнäс ноолда чанъгъахд германä кöдлмшч классин эв-аргъиг негдӱлдж, улм ниицх тöр гидж газет батлдж темдглв.

А. ШАХАНОВ.

★

Западн района центр—Башантад интеллигенц улсин совещань болв. Совещаньд эмчнр, багшнр, советск болн партийн церглäчнр, комсомольцнр орлццхав.

Совещаньд орлцсн улс олнämтн дунд цäälгъврин кöдлмшиг улм чанъгъахин туск, Алдр Октябрин 40-ч öбнд белдвриг улм öргäр делгрӱлхин туск, эрдм-медрлäн öödлӱлхин тускар кӱӱнддж, сӱв-селвгäн авлццхав.

Иим совещань кесн—олн интеллигенцнрт йир сäänäр таасгдв.

ЗУРГТ: Интеллигенц улсин совещаньд орлцачнр.
Астахова Р. фото.

Заказ № 831 Элст балгъсн. Типография № 1. Тираж 2015

Цаг зуурин редактор Б. ДОРДЖИЕВ.